

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 1, ročník 14., vydané v marci 2026

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Wrocław. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

PhDr. Veronika Kmetóny Gazdová, PhD. (Inštitút edukológie a sociálnej práce, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translitológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

PŘÍJMOVÉ ROZDÍLY V ARMÉNII: PŮVOD A SPOLEČENSKÉ DOPADY

INCOME INEQUALITY IN ARMENIA: ORIGINS AND SOCIAL IMPACT

Vache Zohrabyan¹

Autor pôsobí na Obchodnom inštitúte Praha. Vo svojom sa venuje problematike príjmovej nerovnosti a jej spoločenských dopadov v Arménsku.

The author at the Business Institute Prague. In his research he focuses on the issue of income inequality and its social impacts in Armenia.

Abstract

The work examines the origins and consequences of income inequality in Armenia after the 1991 transition from a planned to a market economy, using neoliberalism as the primary framework to demonstrate how, while many households experienced declining living standards, unemployment, and limited possibilities, quick liberalization, privatization, and lax state control allowed wealth to be concentrated within a small elite group of population closely connected to the government. Weakly redistributive tax and social policies, low public investment and strong regional disparities between Yerevan and peripheral rural areas have further reinforced inequality. The work that market reforms alone cannot ensure fair income distribution and calls for more progressive taxation, better-targeted social policy and stronger, inclusive institutions.

Key words: income inequality, neoliberalism, privatization, social policy, regional differences, labor market

Abstrakt

Práca skúma pôvod a dôsledky nerovnosti príjmov v Arménsku po prechode z plánovaného na trhové hospodárstvo v roku 1991, pričom na príklade neoliberalizmu ako primárneho rámca demonštruje, ako hoci mnohé domácnosti zažívali klesajúcu životnú úroveň, nezamestnanosť a obmedzené možnosti, rýchla liberalizácia, privatizácia a laxná štátna kontrola umožnili koncentráciu bohatstva v rukách malej elitnej skupiny obyvateľstva, ktorá bola úzko prepojená s vládou. Slabo prerozdeľujúca daňová a sociálna politika, nízke verejné investície a silné regionálne rozdiely medzi Jerevanom a okrajovými vidieckymi oblasťami nerovnosť ešte viac posilnili. Práca tvrdí, že samotné trhové reformy nedokážu zabezpečiť spravodlivé rozdelenie príjmov, a preto si vyžaduje progresívnejšie zdaňovanie, lepšie ciele sociálnu politiku a silnejšie a inkluzívnejšie inštitúcie.

¹ Adresa pracoviska: Vache Zohrabyan, MBA, Middle West Universtiy, Ve Smečkách 586, 11000 Praha 1, Česká republika
E-mail: zohrabyanvache@gmail.com

Klíčové slova: příjmová nerovnost, neoliberalizmus, privatizácia, sociálna politika, regionálne rozdiely, trh práce

Úvod

V současných socioekonomických a politických podmínkách nabývá základní problém spravedlivého rozdělování a přerozdělování příjmů na významu. Majetková nerovnost negativně ovlivňuje rozvoj, produktivitu, příliv kapitálu a alokaci státních aktiv. Tržní ekonomiky sice přirozeně přinášejí určitý podíl nerovnosti, avšak přetrvávající či extrémní úrovně mohou škodit hospodářskému růstu a sociální soudržnosti (WEF, 2020). Tento diskurz je patrný v postsocialistickém kontextu, kde se dědictví plánovaných ekonomik střetlo s rychlou liberalizací. Arménie ilustruje, jak tyto síly přetvořily rozdělování příjmů po systémové transformaci od získání nezávislosti v roce 1991, což znamenalo přechod Arménie na tržní ekonomiku a přineslo růst spolu se zvýšenou příjmovou nerovností (IMF, 2021). Hlavním cílem této práce je ověřit původ a dynamiku příjmové nerovnosti v Arménii a zjistit, jak přechod z centrálně plánované na tržní ekonomiku ovlivnil proces rozdělování bohatství. Na základě neoliberalismu tato práce vysvětlí příjmovou disparitu a sociální mobilitu v arménské společnosti a také prozkoumá, jak neoliberalní politiky formovaly rozdělování příjmů a příležitostí, se zaměřením na reformy po rozpadu Sovětského svazu, včetně privatizace, tržní liberalizace a omezení státního sociálního zabezpečení.

Neoliberalismus a příjmová nerovnost

Neoliberalismus je ekonomická doktrína, která prosazuje tržní liberalizaci, privatizaci, deregulaci a omezení zásahů vlády. Zastánci tvrdí, že tato opatření podporují produktivitu a růst tím, že posilují svobodné trhy, konkurenci a flexibilní alokaci zdrojů. Předpokládají, že jednotlivci a firmy, jednající na relativně neregulovaných trzích, dokážou lépe než stát rozhodovat o investicích, výrobě a spotřebě, a že odstranění „překážek“ v podobě regulací, cel či vysokých daní vede k efektivnějšímu využití kapitálu a práce. Neoliberalismus vychází z klasických a neoklasických liberálních teorií, které kladou důraz na vlastnická práva, smluvní svobodu a omezenou roli státu, a ve 20. století získal popularitu zejména v USA a Spojeném království v souvislosti s politikami vlády Ronalda Reagana a Margaret Thatcherové (Harvey, 2005). Otevřené trhy jsou v tomto rámci považovány za nejúčinnější způsob alokace zdrojů při minimální zásahu státu, který má být zajištěn především v oblasti zabezpečení právního rámce, ochrany vlastnictví a makroekonomické stability.

Klíčové prvky této politiky zahrnují privatizaci státních podniků, deregulaci spojenou s omezováním sociálních výdajů a snižování daní s cílem podpořit růst soukromého sektoru. Privatizace se často označuje za hlavního viníka příjmové nerovnosti: státní aktiva přecházejí do rukou úzké elity nebo strategických investorů, přičemž výnosy z privatizace se ne vždy promítají do širšího zlepšení veřejných služeb či sociálních programů. Zejména v nových demokraciích se slabými institucemi vede privatizační proces k tomu, že výhodu získají ti, kdo mají lepší přístup k informacím, financím a politickým vazbám, což posiluje klientelismus a koncentraci ekonomické moci. Deregulace obvykle oslabuje ochranu pracujících – od minimální mzdy přes kolektivní vyjednávání až po jistotu zaměstnání – a zvyšuje riziko mzdových rozdílů mezi vysoce a nízce kvalifikovanými pracovníky, neboť posiluje

vyjednávací pozici zaměstnavatelů a snižuje roli odborů (Harvey, 2005). Snižování daňových sazeb, zejména v oblasti daní z příjmu a z kapitálu, zároveň omezuje schopnost státu přerozdělovat prostřednictvím daňového systému a financovat rozsáhlejší sociální a investiční programy.

V krajních případech navíc neoliberální přístup podporuje rozmach neformálního trhu práce, kde dochází k vykořisťování a omezení přístupu k sociálním službám. Slabší regulace pracovních standardů a flexibilizace pracovněprávních vztahů vedou k růstu nestandardních forem zaměstnání, krátkodobých smluv nebo práce „na černo“, což snižuje jistotu příjmu a ztěžuje přístup k pojištění v nezaměstnanosti, důchodovému zabezpečení či zdravotní péči. Protože neoliberalismus klade důraz na snižování vládních výdajů, často se škrtaří programy sociálního zabezpečení ve zdravotnictví, ve školství i v oblasti bydlení, což připravuje nízkopříjmové skupiny o stabilitu a základní příležitosti k sociálnímu vzestupu. Omezené veřejné investice v těchto oblastech zároveň posilují význam soukromého kapitálu – kvalitní vzdělání či zdravotní péče se stávají dostupnějšími pro vyšší příjmové skupiny, zatímco nízkopříjmové domácnosti se ocitají v bludném kruhu nízkých příjmů a slabých šancí na zlepšení postavení.

Neoliberální opatření zároveň posilují globalizaci prostřednictvím liberalizace obchodu a přímých zahraničních investic: odbourávají cla, kvóty a kapitálové kontroly a vytvářejí prostředí, v němž se kapitál může volněji přesouvat za vyšší mírou zisku. Tyto procesy sice mohou podpořit růst, technologický transfer a produktivitu, ale typicky zvýhodňují městská centra, vysoce kvalifikované pracovníky a kapitálově náročná odvětví, a tím prohlubují rozdíly mezi městem a venkovem či mezi různými sociálními skupinami (Basu & Guariglia, 2007). Regiony napojené na globální trhy těží z nových investic a pracovních míst, zatímco periferní oblasti často zůstávají závislé na nízkoproduktivním zemědělství a remitencích. Finanční deregulace – další z pilířů neoliberální agendy – zvyšuje nestabilitu, protože usnadňuje vznik úvěrových bublin a spekulativních toků kapitálu; následné finanční a hospodářské krize pak nepřiměřeně zasahují nízkopříjmové obyvatele, kteří mají nejmenší možnosti se proti šokům pojistit či je „vyhladit“ prostřednictvím úspor (Harvey, 2005). V souhrnu tak neoliberalismus, přestože může krátkodobě zvyšovat růst a efektivitu, zároveň vytváří strukturální podmínky pro růst příjmové nerovnosti a sociálního vyloučení.

Příjmová nerovnost v Arménii

Arménii vznikla příjmová nerovnost po přechodu od plánované k tržní ekonomice. Privatizace a tržní liberalizace zvýhodnily úzké skupiny, zatímco velká část obyvatel zůstala na okraji. Již v polovině 90. let se Giniho koeficient v Arménii pohyboval kolem 0,40–0,44, což svědčí o prudkém nárůstu nerovnosti oproti relativně vyrovnanému sovětskému období (World Bank, 2003). Svou roli sehrály i slabé daňové systémy, chybějící progresivní zdanění a limity ve správě věcí veřejných, které nerovnosti dále prohloubily a brzdily sociální mobilitu. V 90. letech a 2000s tvořily daňové příjmy dlouhodobě méně než 20 % HDP, což omezovalo rozsah sociálních programů (World Bank, 2013). Tato práce staví na neoliberalismu jako hlavním teoretickém rámci a zdůrazňuje, jak tržní liberalizace, deregulace a privatizace po získání nezávislosti ovlivnily rozdělování příjmů.

Reformy z počátku 90. let omezily zásahy státu a nastartovaly privatizaci, ale slabá regulace otevřela prostor tomu, aby z nich některé skupiny těžily nepřiměřeně (Martirosyan, 2014). Během několika let přešla většina malých a středních podniků do soukromých rukou, následně byly privatizovány i strategické sektory – energetika, telekomunikace či těžba – často za netransparentních podmínek a pod tržní cenou. Privatizace zjevně nahrála úzké elitě s politickými vazbami, zatímco většina obyvatel na přínosy nedosáhla. Podle Martirosyan (2014) tak vznikla „oligarchická ekonomika“, v níž několik rodin a podnikatelských skupin kontroluje klíčové sektory a využívá propojení na stát k upevnění své pozice.

Deregulace oslabil redistributivní mechanismy i sociální zabezpečení, což prohloubilo rozdíly mezi městem a venkovem (Shouha, 2020). Zatímco Jerevan a několik velkých měst získaly z liberalizace obchodu, přímých zahraničních investic a růstu služeb, venkovské oblasti čelily rozpadu kolchozů, útlumu průmyslových závodů a nedostatku nových investic. Města, zejména Jerevan, nabízejí vyšší mzdy, rozmanitější zaměstnání, lepší infrastrukturu a kvalitnější veřejné služby, zatímco venkov se potýká s omezeným přístupem k zaměstnání, dopravě, zdravotnictví a vzdělávání – to podporuje migraci a regionální stagnaci (World Bank, 2013). Data z přelomu 90. let a počátku 2000s ukazují, že městská chudoba výrazně klesala, zatímco venkovská zůstávala prakticky stabilní, což potvrdilo prohlubování prostorových nerovností (World Bank, 2002; 2013).

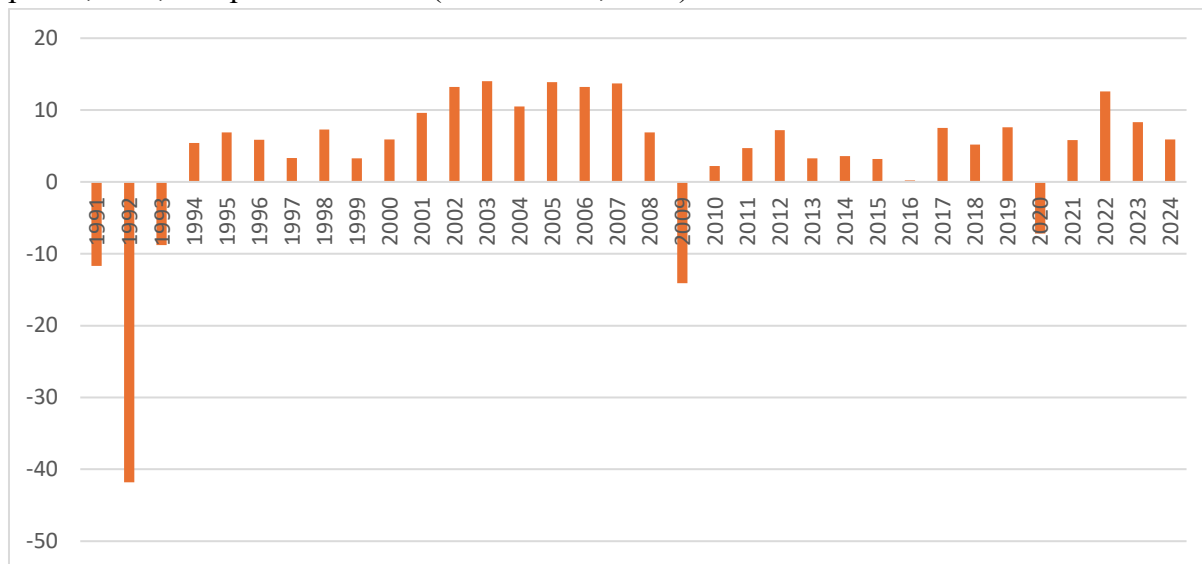
Do obrazu zapadají i další faktory: přímé zahraniční investice mířící hlavně do kapitálově náročných odvětví (např. těžba, energetika, nemovitosti) vytvářely omezen ani přístup k formálnímu pojištění. Rozsáhlá stínová ekonomika, která v některých obdobích zahrnovala odhadem 30–40 % ekonomické aktivity, oslabuje ochranu práce a daňovou základnu a tím omezuje schopnost státu efektivně přerozdělovat (Honorati et al., 2019; World Bank, 2013). Nerovný přístup ke vzdělání – výraznější kvalita škol a univerzit v Jerevanu oproti regionům – pak snižuje šance dětí z chudších a venkovských rodin na sociální vzestup (OECD, 2018; Melkumyan, 2021).

Neformální zaměstnání oslabuje ochranu práce a rozšiřuje příjmové rozdíly, zatímco slabé instituce, korupce a nízký sociální kapitál omezují rovný přístup k příležitostem a nerovnost dále upevňují (Mayilyan & Isayan, 2022). Mayilyan a Isayan (2022) ukazují, že domácnosti s vyšší úrovní sociálního kapitálu – širokými sítěmi kontaktů a důvěrou – mají lepší přístup k informacím, zaměstnání a finančním zdrojům, zatímco méně „propojené“ skupiny jsou častěji uvězněny v nízkopříjmových pozicích. V kombinaci se slabou vynutitelností práva, selektivním uplatňováním regulací a vysokou mírou klientelismu to vede k situaci, kdy se existující nerovnosti dále reprodukuji napříč generacemi.

Příjmová nerovnost v Arménii

Rozpad Sovětského svazu na konci 20. století přinesl Arménii po více než sedmdesáti letech nezávislost a zároveň vynutil rychlý přechod z centrálně plánované ekonomiky na tržní systém. Transformace zásadně změnila strukturu hospodářství, vyvolala hluboký propad produkce a hyperinflaci a vedla k rozšíření chudoby i k růstu příjmové nerovnosti. Jen mezi roky 1990 a 1993 se reálný HDP snížil přibližně o polovinu a v roce 1993 čelila země propadu HDP o více než 40 % oproti předchozímu roku (World Bank, 2003). V sovětském období sice centralizovaný model udržoval relativně malé rozdíly v příjmech díky administrativně

regulovaným mzdám a širokému systému sociálních služeb, avšak za cenu nízké efektivity a slabého růstu. Liberalizace trhů po roce 1991 otevřela cestu k modernizaci a přilákala zahraniční kapitál, ale zároveň zafixovala existující nerovnosti a vytvořila nové formy socioekonomické nerovnováhy, které se promítly do růstu Giniho koeficientu až na hodnoty přes 0,35–0,40 v průběhu 90. let (World Bank, 2003).

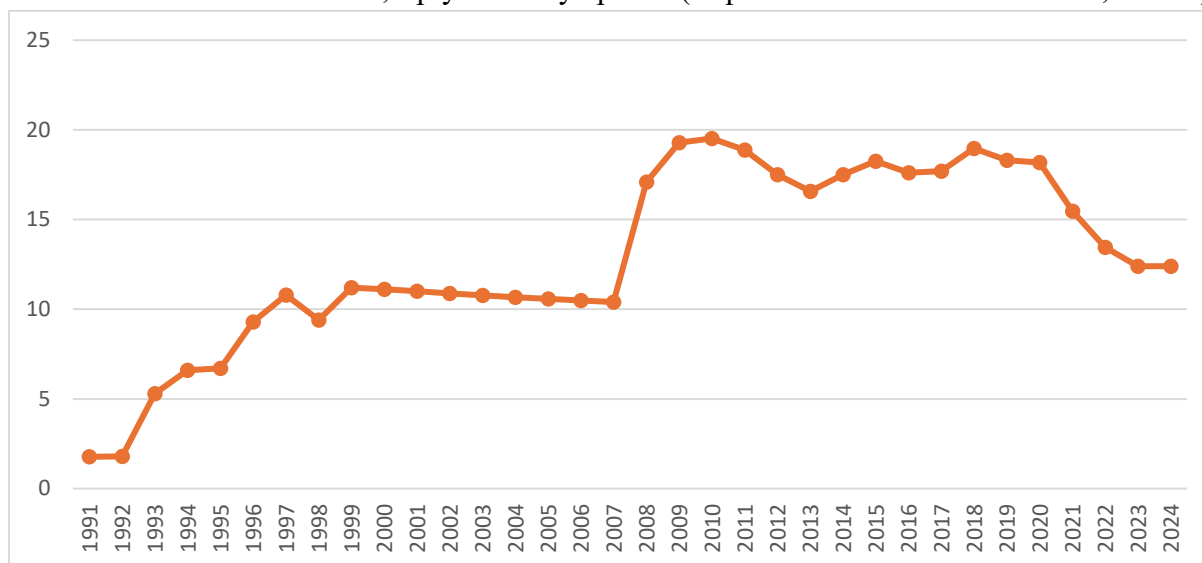
Graf 1 – Reálný růst HDP (roční %, Arménie)

Zdroj: World Bank, 2026

V rámci SSSR byla Arménie významným průmyslovým a technologickým centrem – průmysl tvořil téměř 60 % čistého materiálního produktu a 90–95 % průmyslové produkce směřovalo na unijní i zahraniční trhy (Grigoryan, 2007). Sekvenci šoků – zemětřesení v roce 1988, rozpad SSSR, konflikt o Náhorní Karabach a kolaps společného platebního a obchodního systému – následoval prudký propad: během prvních dvou let nezávislosti se HDP snížil o více než 40 % a nová měna dram čelila několikaleté hyperinflaci, která v roce 1994 dosáhla více než 5 000 % (UNDP, 2002; Armstat, 2005). Od roku 1994 pomohly programy „šokové terapie“ podporované MMF (liberalizace cen a obchodu, privatizace a makroekonomická stabilizace) obnovit růst a zkrotit inflaci. Současně se však zhruba 90 % malých a středních podniků privatizovalo během několika let a často za výrazně podhodnocené ceny (Martirosyan, 2014). Způsob provedení reforem tak často znamenal převod státního majetku do rukou politicky napojených elit a prohloubil nerovnosti, zatímco zejména venkovské domácnosti se s novými podmínkami těžko vyrovnávaly.

Liberalizace cen a obchodu ve spojení s restriktivní měnovou a fiskální politikou srazila inflaci z 5 273 % v roce 1994 pod 10 % v roce 1998 a na 2–4 % ročně na počátku 21. století (Armstat, 2005). Rychlá dezinflace však tlumila soukromé investice i růst mezd (IMF, 2006). Reálné mzdy a kupní síla se obnovovaly pomalu a příjmové rozdíly se prohlubovaly, protože městské mzdy rostly rychleji než příjmy na venkově, kde většina obyvatel závisela na nízkoproduktivním, často subsistenčním zemědělství (World Bank, 2004). Zatímco v Jerevanu začaly vznikat nové příležitosti v obchodě, službách a finančním sektoru, venkov zůstal závislý na samozásobitelském hospodaření, remitencích a neformálních aktivitách. Rostoucí náklady na bydlení a energie, zejména v Jerevanu, dále zhoršovaly přístup chudších domácností

k základním službám, neboť liberalizace cen energií a privatizace komunálních služeb vedly k nárůstu účtů za elektřinu, plyn a vytápění (Republic of Armenia PRSP, 2008).

Graf 1– Nezaměstnanost, celkem (% z celkové pracovní síly), Arménie

Zdroj: World Bank, 2026

Trh práce prošel po roce 1991 radikální proměnou. Uzavírání většiny sovětských podniků vedlo k rozsáhlé otevřené nezaměstnanosti, masové emigraci a k prudkému nárůstu chudoby (World Bank, 2013). Oficiální míra nezaměstnanosti se v druhé polovině 90. let a na počátku 2000s pohybovala kolem 15–20 %, přičemž skutečná míra nevyužité pracovní síly byla ještě vyšší (Honorati et al., 2019). Mnozí, kteří zůstali, přešli na drobné hospodaření na privatizované půdě, často jako strategii přežití. Vznikla tak široká skupina formálně „zaměstnaných“ osob s velmi nízkými příjmy – skrytá podzaměstnanost, která opticky snižovala míru nezaměstnanosti (Honorati et al., 2019). V 1. dekádě 21. století zažívala Arménie silný, ale „bezpracovní“ růst: expandovala výstavba a služby, zatímco obchodovatelná odvětví zaostávala, a nezaměstnanost zůstávala vysoká i v době konjunktury (World Bank, 2013). Globální finanční krize 2008–2009 opět zvýšila nezaměstnanost i chudobu a v některých letech vedla k poklesu reálné mzdy (Honorati et al., 2019). Přestože pozdější reformy a oživení po roce 2021 situaci zlepšily, strukturální nezaměstnanost a nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po kvalifikaci přetrvávají, což se projevuje zejména u mladých lidí a vysokoškoláků (World Bank, 2023).

Regionální a strukturální rozdíly formují nerovnost po celé transformační období. Raná privatizace půdy pomohla mnoha venkovským domácnostem zmírnit šok přechodu, ale v delším horizontu klesala chudoba ve městech rychleji než na venkově: mezi roky 1996 a 2003 se městská chudoba snížila z 59,8 % na 39,7 %, zatímco venkovská zůstala téměř beze změny (World Bank, 2002). Zatímco v městském prostředí došlo k větší diverzifikaci příjmů a vznikaly nové sektory (IT, služby, finance), venkovské oblasti zůstaly závislé na zemědělství a remitencích. Dnes vykazuje Jerevan a jeho zázemí nejnižší míru chudoby (často pod 16 %), zatímco venkovské oblasti často přesahují 30 % a provincie typu Širak dosahují přibližně 46 % (Armstat, 2024). Odlehlé a horské regiony byly silně zasaženy deindustrializací, vylidňováním a bezpečnostními riziky, což vedlo k monocentrickému modelu rozvoje soustředěnému na hlavní město (Ghambaryan et al., 2023). Jerevan tak koncentruje nejen většinu ekonomické

aktivity a investic, ale i kapacity ve vzdělávání a zdravotnictví, což dále posiluje regionální rozdíly v příjmech, zaměstnanosti i životních šancích.

Neoliberální politika v Arménii

Po roce 1991 se Arménie vydala cestou neoliberálních reforem: rychle otevřela trhy, privatizovala většinu státního majetku, výrazně omezila veřejné výdaje a roli státu, a to pod silným vlivem mezinárodních finančních institucí a doktríny Washingtonského konsenzu (World Bank, 2003; Ishkanian, 2015). Balíky strukturálních reforem doprovázené programy MMF a Světové banky kladly důraz na fiskální disciplínu, liberalizaci cen a obchodu, otevřenost vůči přímým zahraničním investicím a rychlou privatizaci. Způsob provedení privatizace umožnil úzkému okruhu propojených aktérů převzít klíčové podniky a zdroje, zejména v energetice, telekomunikacích, těžbě a velkoobchodu, což vedlo k oligarchizaci hospodářství a vysoké koncentraci bohatství (BTI, 2024; Martirosyan, 2014). Do konce 90. let byla privatizována většina malých a středních podniků a v následujícím desetiletí i většina strategických aktiv, často s omezenou konkurencí a nízkou transparentností tendrů. Tyto rozdíly nejsou plně viditelné v běžných ukazatelích (např. Giniho koeficient vycházející z domácnostních šetření často podhodnocuje příjmy nejbohatších), ale výrazně formují celkovou příjmovou nerovnost a mocenskou strukturu v zemi.

Daňová a rozpočtová politika má jen slabě přerozdělovací charakter. Vládní výdaje se dlouhodobě pohybují kolem 25–30 % HDP, což je výrazně méně než v průměru OECD, a limity klade i nízký výnos daní (BTI, 2024; OECD, 2022). Daňový systém stojí na rovných sazbách – v posledních letech platí jednotná daň z příjmu 20 % bez progresivních pásem – a významná část daňového břemene leží na nepřímých daních (DPH, spotřební daně), které jsou relativně regresivní (World Bank, 2020). Prostor pro sociální transfery je proto omezený. Důchody a sociální dávky sice zmírňují chudobu a modelové výpočty ukazují, že bez nich by byla míra chudoby přibližně dvojnásobná a nerovnost o desítky procent vyšší, ale svým rozsahem nestačí výrazněji korigovat příjmové rozdíly (World Bank, 2023). Nízké veřejné investice do venkova, školství a zdravotnictví dále zhoršují šance nízkopříjmových skupin na zlepšení postavení a omezují sociální mobilitu (Ishkanian, 2015; OECD, 2018).

V průběhu 2000s a 2010s se tento model prohluboval: stát omezoval veřejnou zaměstnanost (např. mezi lety 2002–2006 ubylo zhruba čtvrtina pracovních míst ve státní správě), otevíral strategické sektory (těžba, energetika, infrastruktura) soukromému a zahraničnímu kapitálu a zjednodušoval podnikatelské prostředí, což se odrazilo i ve zlepšení pozice v žebříčku Doing Business (ETF, 2010; Ishkanian, 2015). Výsledkem byla deindustrializace – podíl průmyslu klesl z téměř 47 % HDP v roce 1991 na přibližně 25 % v roce 2017 – a nárůst sektoru služeb nad polovinu HDP, přičemž zánik mnoha továren zvýšil nejistotu práce a posunul nezaměstnanost na úroveň často přesahující 15–20 % (World Bank, 2020; BTI, 2024). Nově vznikající soukromý sektor, zejména v obchodu a nízkokvalifikovaných službách, nebyl schopen plně absorbovat pracovní sílu uvolněnou z průmyslu, což přispělo k rozšíření neformálního zaměstnání a emigrace.

Reformy přinesly makroekonomickou stabilitu a výrazný pokles chudoby – podle odhadů Světové banky klesla národní míra chudoby z více než 50 % v roce 2004 na asi 23,5 % v roce 2018 – avšak přínosy růstu se rozdělovaly nerovnoměrně (World Bank, 2023). Spotřeba

domácností v dolních 40 % příjmového rozdělení rostla mezi lety 2013–2018 pomaleji než celkový průměr, což vedlo k zápornému „shared prosperity premium“, a Giniho koeficient se v letech 2010–2017 zvýšil zhruba z 30,0 na 33,6 (World Bank, 2020; 2023). Největší relativní zisky měly domácnosti z horních decilů rozdělení, často napojené na kapitálově náročná odvětví (těžba, finance, reality). Odborná literatura proto dochází k závěru, že navzdory slibům spojeným s neoliberalizací zůstávají v Arménii přetrvávající chudoba i výrazná příjmová nerovnost, přičemž strukturální faktory – oligarchizace ekonomiky, slabá progresse v daních a omezené sociální investice – ztěžují dosažení inkluzivního růstu (Ishkanian, 2015; BTI, 2024).

Záver

Práce ukázala, že příjmové rozdíly v Arménii jsou přímým důsledkem způsobu, jakým byl po roce 1991 realizován přechod od plánované k tržní ekonomice. Rychlá liberalizace a privatizace v podmínkách institucionální slabosti umožnily soustředění majetku v rukou úzké elity, zatímco většina obyvatel čelila propadu životní úrovni, vysoké nezaměstnanosti a omezeným příležitostem. Neoliberální orientace státu - nízké a málo progresivní daně, omezené veřejné výdaje a důraz na „malý stát“ - sice přispěla k makroekonomické stabilizaci a poklesu chudoby, ale pouze omezeně tlumila vznikající nerovnosti.

Regionální rozdíly mezi Jerevanem a periferními oblastmi, vysoký podíl neformálního zaměstnání a slabé veřejné investice do venkova, vzdělávání a zdravotnictví dále prohloubily sociální a příjmovou polarizaci. Ekonomický růst v posledních dekáдах tak nebyl inkluzivní - z jeho přínosů více těžily skupiny s vyšším kapitálem a lepším přístupem k příležitostem, zatímco nízkopříjmové a venkovské domácnosti zůstaly zranitelné.

Z toho plyne, že samotná tržní liberalizace nestačí k dosažení spravedlivějšího rozdělení příjmů. Pro snížení příjmové nerovnosti v Arménii je klíčové posílit progresivitu daňového systému, rozšířit a lépe zacílit sociální politiku a systematicky investovat do lidského kapitálu a rozvoje znevýhodněných regionů. Teprve propojení tržních mechanismů se silnými, inkluzivními institucemi může zajistit, aby byl budoucí ekonomický růst sdílen rovnoměrněji napříč společností.

Tento článok odporúčal na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:

PhDr. Zdeněk Vrba, DBA, LL.A., LL.D.

Použitá literatúra

1. Armstat. (2005). Social Snapshot and Poverty in Armenia. National Statistical Service of the Republic of Armenia.
2. Armstat. (2024). Social Snapshot and Poverty in Armenia. National Statistical Service of the Republic of Armenia.
3. Basu, P., & Guariglia, A. (2007). Foreign Direct Investment, Inequality, and Growth. *Journal of Macroeconomics*, 29(4), 824–839. <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2006.02.004>
4. Bertelsmann Stiftung. (2024). *BTI 2024 Country Report — Armenia*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. <https://www.bti-project.org>
5. European Training Foundation (ETF). (2010). ENPI 08-14 Black Sea Labour Market Reviews: Armenia Country Report.

6. Grigoryan, A. (2007). A Study of the Democratization Processes and Economic Development in the Republic of Armenia. American University of Armenia.
7. Harvey, D. (2005). A Brief History of Neoliberalism. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199283262.001.0001>
8. Honorati, M., Johansson De Silva, S., Millan, N., & Kerschbaumer, F. P. (2019). Work for a Better Future in Armenia: An Analysis of Jobs Dynamics. World Bank.
9. IMF. (2006). Republic of Armenia: Selected Issues and Statistical Appendix. International Monetary Fund.
10. IMF. (2021). Republic of Armenia: Selected Issues (IMF Country Report No. 21/274). International Monetary Fund.
11. Ishkanian, A. (2015). Challenging the Gospel of Neoliberalism: Civil Society and the Armenian Protests. Open Society Foundations.
12. Jrbashyan, N., Avanesyan, V., Yeghiazaryan, A., Baghadasrayan, V., Gasparyan, M. (2010). *ENPI 08-14 Black Sea Labour Market Reviews: Armenia Country Report*. European Training Foundation.
13. Martirosyan, A. (2014). Privatization, State Militarization through War, and Durable Social Exclusion in Post-Soviet Armenia (Disertační práce).
14. Mayilyan, F., & Isayan, L. (2022). Assessment of the Interaction of Social Capital and Income Inequality. *Messenger of Armenian State University of Economics*, 5, 45–63. https://doi.org/10.52174/1829-0280_2022_5_45
15. OECD. (2022). Government at a Glance 2021. OECD Publishing.
16. Shouha, M. (2020). 'Market Territories': Neoliberalism and Spatial Fragmentation in the South Caucasus. *Journal of Australian Political Economy*, 86, 178–203.
17. World Bank. (2002). Armenia: Poverty Assessment. World Bank.
18. World Bank. (2003). Armenia: Poverty Assessment Update (Report No. 24290-AM). World Bank.
19. World Bank. (2004). Armenia: Growth Challenges and Government Policies.
20. World Bank. (2013). Republic of Armenia: Accumulation, Competition, and Connectivity. Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region.
21. World Bank. (2020). World Development Indicators. <https://databank.worldbank.org>
22. World Bank. (2023). Poverty and Equity Brief: Armenia. World Bank.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189